

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378;34

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.20>

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Гриняк Андрій Богданович,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заступник директора
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України

У статті розглянуто особливості підсумкового контролю знань студентів-правників в умовах дистанційного навчання. Виокремлено структурні елементи дистанційного навчання:

1) підготовленість студентів-правників (стартовий рівень освіти й навички самостійної роботи);

2) кваліфікований викладацький склад, який володіє навчальним матеріалом, сучасними педагогічними й інформаційними технологіями.

Установлено, що в сучасних умовах превалювання дистанційного навчання для викладача важливе розроблення таких методів контролю знань студентів, які забезпечували б належне відбиття ступеня засвоєння ними програми відповідного курсу, виходячи зі збільшення обсягів самостійної роботи студента. Відповідно, нагальним питанням оновлення підходів до оцінювання підсумкового рівня знань студентів є встановлення зворотного зв'язку студент – викладач, викладач – студент, коли студент отримує не лише оцінку, що виступає показником його рівня знань, але й коментарі викладача щодо проведеної роботи з вказівками, що зроблено не досить добре та як можливо усунути наявні недоліки. Зазначена особливість є надважливою в сучасних умовах запровадження інформаційних технологій дистанційного навчання та дозволяє з'ясувати під час проведення підсумкового контролю знань:

1) обсяг і глибину отриманих студентом знань;

2) основні труднощі в процесі засвоєння необхідного навчального матеріалу;

3) рівень готовності студента до сприйняття нового матеріалу;

4) ефективність використовуваних протягом навчального періоду методів, прийомів і форм навчання.

Окремо під час проведення іспиту (без білетів або з білетами) зображено найпоширеніші помилки, яких не слід допускати екзаменатору:

1) питання студенту озвучувати всі й одне за одним;

2) висловлювати своє обурення з приводу неправильної відповіді;

3) демонструвати студенту свої вагання з приводу оцінки його відповіді й змінювати вже прийняте рішення.

Виокремлено недоліки тестової форми проведення підсумкового контролю, основними з яких є:

1) неможливість проявити творчі здібності, нестандартний підхід до розв'язання проблем;

2) неможливість самостійно й грамотно формулювати свої думки, відстоювати власну позицію;

3) притаманність елементу випадковості.

Ключові слова: підсумковий контроль, студент-правник, викладач, дистанційне навчання, залік, іспит, тестове завдання, інформаційні технології, самостійна робота, контроль знань.

Hryniak Andrii. Final control of knowledge of law students in modern conditions of distance learning

The article examines the features of the final control of knowledge of law students in modern conditions of distance learning. The structural elements of distance learning are singled out:

1) readiness of applicants for higher education (starting level of education and skills of independent work);

2) qualified teaching staff that has modern pedagogical and information technologies.

It is stated that in modern conditions of distance learning prevail, it is important for the teacher to develop such methods of control of students' knowledge, which would ensure proper reflection of the degree of mastering the program of the course, based on increasing the student's independent work. Accordingly, the urgent issue of updating approaches to assessing the final level of students' knowledge is to establish feedback student-teacher, teacher-student, when the student not only receives a grade that is an indicator of his level of knowledge, but also receives comments from the teacher on the work with instructions that is not done well enough and how to eliminate the existing shortcomings. This feature is extremely important in modern conditions of introduction of information technologies of distance learning and allows to find out during the final control of knowledge:

1) the volume and depth of knowledge obtained by the student;

2) the main difficulties in the process of mastering the necessary educational material;

3) the level of readiness of the student to the perception of new material;

4) the effectiveness of the methods, techniques and forms of training used during the training period.

Separately during the exam (without tickets or with tickets) the most common mistakes are reflected, which should not be allowed by the examiner:

1) the student's question should not be voiced one by one;

2) one should not express one's indignation at the wrong answer;

3) it is not necessary to show the student the hesitations concerning an estimation of his answer and to change already accepted decision.

The shortcomings of the test form of the final control are singled out, the main ones of which are:

1) impossibility to show creative abilities, non-standard approach to solving problems;

2) inability to independently and competently formulate their opinions, to defend their own position;

3) the inherent element of chance.

Key words: final control, law student, teacher, distance learning, credit, exam, test task, information technologies, independent work, control of knowledge.

Глобальні процеси, що відбуваються у світі, стають каталізатором реформування системи вищої освіти загалом та юридичної зокрема. Так, сьогодні спостерігається зростання академічної мобільності, уніфікації навчальних планів і методів навчання, широкого поширення набувають елементи дистанційної освіти. Це ставить нові вимоги до організації освітньої діяльності студентів, зокрема до використання в освітньому процесі сучасних інформаційних технологій. Пришвидшили цей трансформаційний процес карантинні обмеження у зв'язку зі світовою пандемією COVID-19, що істотно вплинуло на перегляд підходів до організації освітнього процесу шляхом поєднання безпосередньої та опосередкованої форм взаємодії студентів і викладачів.

На сьогодні все це вже не видається таким фантастичним та неможливим як це здавалось у березні 2020 року, адже дистанційне навчання в Україні пере-

йшло з фази зародження у фазу розвитку та удосконалення, чому сприяло ряд чинників, пов'язаних з розробкою та прийняттям нормативно-правової бази; освоєнням інформаційних ресурсів; зміною методів викладання; зміщення акцентів у навчальному процесі з аудиторних занять у бік самостійної роботи; підсумкового контролю рівня знань тощо; адаптацією навчальних програм і курсів, відповідної матеріально-технічної бази тощо. У науково-методичній літературі із цього приводу наголошується, що дистанційне навчання передбачає таку організацію освітнього процесу, коли студент навчається самостійно за розробленою викладачем програмою та віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог із ним за допомогою засобів телекомунікації, корпоративної пошти [1, с. 28]. Недарма надважливими структурними елементами дистанційного навчання сьогодні називають:

1) підготовленість здобувачів вищої освіти, які мають бути з високим рівнем освітньої самомотивації, наполегливими, цілеспрямованими, – отже, мати стартовий рівень освіти і навички самостійної роботи [2, с. 7];

2) кваліфікований викладацький склад, який володіє сучасними педагогічними й інформаційними технологіями, психологічно готовий до роботи зі студентами в новому навчально-пізнавальному мережевому середовищі [3, с. 4].

Відповідно, серйозної трансформації потребують й донедавна звичні форми підсумкового контролю знань студентів-правників. Із цього приводу насамперед варто наголосити на важливості методів контролю, які забезпечують перевірку рівня засвоєння студентами знань, сформованості відповідних компетентностей. Із цією метою усталеними та апробованими часом є методи усного, письмового, текстового, графічного, програмованого контролю, практичної перевірки, самоконтролю, а також методи самооцінки. Водночас у сучасних умовах превалювання дистанційного навчання, важливим є розроблення таких методів контролю знань студентів, які забезпечували б належне відбиття ступеня засвоєння ними програми відповідного курсу, виходячи зі збільшення обсягів самостійної роботи студента (до 50–60%) і індивідуалізації навчання [4, с. 101].

Зважаючи на це, нагальним питанням оновлення підходів до оцінювання підсумкового рівня знань студентів є встановлення зворотного зв'язку студент – викладач, викладач – студент, коли студент не лише отримує оцінку, що виступає показником його рівня знань, але й отримує коментарі викладача щодо проведеної роботи із вказівками, що зроблено не досить добре та як можливо усунути наявні недоліки. Такий підхід має назву формативного або формувального, тобто такого, що сприяє розвитку студента та формуванню в нього заявлених в освітній програмі компетентностей [5]. Зазначена особливість є важливою в сучасних умовах запровадження інформаційних технологій дистанційного навчання та дозволяє з'ясувати під час проведення підсумкового контролю знань насамперед обсяг

і глибину отриманих знань. По-друге, виявити проблемні моменти у процесі засвоєння необхідного навчального матеріалу, а також рівень готовності студента до сприйняття нового матеріалу. Крім того, ефективність використання методу зворотного зв'язку дозволяє встановити ефективність використовуваних протягом навчального періоду методів, прийомів і форм навчання.

Отже, підсумковий контроль знань студента передбачає перевірку рівня його компетентності за семестр або за рік після його закінчення, метою якого є встановлення системи й структури знань студентів. Особливими формами підсумкового контролю є заліки й іспити, завданням яких є встановлення справжнього змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності. Природно, що підсумковий контроль більшою мірою, ніж інші види контролю, здійснює контролюючу функцію, потребує систематизації та узагальнення знань і певною мірою реалізує навчальну, розвиваючу й виховну функції контролю [6, с. 163]. Тобто, заліки й іспити як форми підсумкового контролю знань студента-правника є завершальною стадією навчального процесу, під час якої оцінюється рівень знань студента вже пройденої частини навчальної дисципліни.

Отже, зупинімося детальніше на особливостях проведення іспитів як основної форми здійснення підсумкового контролю знань студента-правника. До такого висновку приходимо, зважаючи, що залік виставляється за результатами роботи студента у семестрі (виконання студентом семестрових індивідуальних завдань і контрольних робіт, виступів на семінарських заняттях та оцінок поточного контролю), якщо він отримав рейтинг з дисципліни не менше 0,6 від максимально можливого значення (рейтингової шкали). У разі, якщо студент бажає поліпшити свою оцінку, він складає залік за всією програмою тієї чи іншої правової дисципліни. Якщо студент не отримав залік за рейтингом, залік виставляється за результатами виконання ним залікової контрольної роботи або підсумкової співбесіди. З деяких предметів (захисти курсових робіт, виробнича практика) застосовується диференційований залік з виставленням

оцінок. За лекційним курсом або з окремих його частин, які не супроводжуються лабораторними або практичними заняттями, викладач може проводити співбесіди або колоквиум, пропонувати усні або письмові завдання (як приклад письмових завдань можна навести розробку студентом змішаних, непойменованих цивільно-правових договорів, чи конкретних процесуальних документів). Водночас своєчасне і кваліфіковане виконання завдань на практичних заняттях, належне виконання завдань для самостійної роботи студента, відсутність пропусків, дисциплінованість тощо дають підстави для позитивної оцінки рівня знань студента без додаткового опитування.

Натомість іспит є підсумковим етапом вивчення усієї дисципліни або її частини, метою якого є перевірка знань студентів з теорії і виявлення навичок застосування отриманих знань під час вирішення практичних завдань, а також навиків самостійної роботи з навчальною та науковою літературою. Основна мета цієї форми підсумкового контролю полягає у встановленні дійсного змісту знань студентів, що вивчають правові дисципліни, і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності. Недарма виділяють два основні види іспитів: семестрові (проміжні) та державні (комплексні), де семестровий іспит є формою підсумкового контролю засвоєння студентами теоретичного й практичного матеріалу з конкретної навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід під час екзаменаційної сесії, а державні іспити – заключна форма контролю, спрямована на комплексну перевірку підготовки майбутнього юриста до роботи, на визначення ступеню оволодіння знаннями, уміннями та навичками відповідно до характеру обраної професійної діяльності.

Іспити є підсумковим етапом вивчення усієї дисципліни правового сегменту або її частини, метою яких є перевірка знань студентів із теорії та виявлення навичок застосування здобутих знань при вирішенні практичних завдань, а також навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом. Іспит дає можливість кожному студенту у порівняно короткий проміжок часу осмислити весь пройдений навчальний курс у цілому, сконцентрувати увагу

на вузлових його моментах, закріпити в пам'яті його основний зміст.

Іспити складаються, як правило, за білетами, затвердженими кафедрою. У сучасних умовах широкого поширення набуває форма проведення іспитів за білетами у вигляді вільної бесіди, коли запитання білету є стрижнем бесіди, а оцінка оголошується як її підсумок. Також активно використовується сьогодні невинувато забута донедавна така форма підсумкового контролю, як іспит за принципом «відкритої книги». Останній розрахований на перевірку уміння швидко знайти необхідну інформацію, користуватися навчальними посібниками, додатковою літературою. Можлива бесіда й іншого характеру, коли екзаменатор ставить перед собою більш просте завдання – з'ясувати, чи засвоєні студентом основні ідеї курсу, чи знає він визначення, чи правильно формулює основні поняття, чи розуміє їх зміст.

Основний вид іспиту – за іспитовими білетами – є загальновідомим і найбільш розповсюдженим. Водночас особливості уваги потребує формування питань і завдань в екзаменаційних білетах. Рівномірне розподілення матеріалу у білетах, різноманітність запитань, повнота охоплення прочитаного курсу правової дисципліни, вдалий підбір завдань – усе це значною мірою полегшує хід іспиту й сприяє об'єктивності оцінки. На іспит можуть бути винесені тестові запитання, типові й комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання та застосувати їх під час вирішення практичних завдань. Слід приділити увагу належній якості укладання письмових завдань, щоб вони вимагали демонстрації студентами творчих навичок та передбачених програмою дисципліни результатів навчання, не могли бути успішно виконані шляхом копіювання відповідей з інших джерел. Структура екзаменаційних білетів із дисципліни й критерії оцінювання екзаменаційних завдань визначаються в робочій програмі курсу й доводяться до відома студентів викладачем, який читає цю дисципліну.

Більше того слід заздалегідь психологічно готувати студентів до екзаменів, нав'ювати їм, що потрібно мобілізувати всі свої внутрішні сили, взяти себе в руки

й змусити інтенсивно працювати свій мозок. Необхідно мотивувати оцінку, щоб студент був переконаний в її справедливості і йшов з іспиту без образи на екзаменатора [6, с. 167–168].

Разом із тим, при будь-якому різновиді іспиту (без білетів або з білетами) екзаменатор не повинен допускати таких помилок:

1. Не слід питанню студенту озвучувати всі й одне за одним (такий підхід позбавляє останнього можливості зосередитись, а іноді й логічно міркувати).

2. Не слід висловлювати своє обурення з приводу неправильної відповіді (може передчасно збентежити студента, що вплине на якість відповідей).

3. Не слід демонструвати студенту свої вагання з приводу оцінки його відповіді й змінювати вже прийняте рішення.

Окрему увагу слід присвятити аналізу нормативного регулювання проведення підсумкового контролю знань у формі іспитів в актуальний період дистанційного навчання. З метою забезпечення методичної підтримки закладів фахової передвищої та вищої освіти з питань організації оцінювання результатів навчання студентів із застосуванням інтернет-технологій, засобів телефонного зв'язку в дистанційному режимі Міністерством освіти і науки України було видано Лист «Щодо організації поточного, семестрового контролю знань та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій» № 1/9-249 від 14 травня 2020 р. [7].

Відповідно до положень цього Листа дистанційна комунікація учасників освітнього процесу, у тому числі й при здійсненні підсумкового контролю знань, може здійснюватися через засоби комунікації, вбудовані до системи управління навчанням (LMS), електронну пошту, месенджери (Viber, Telegram та інші), відеоконференції (MS Teams, ZOOM, Google Meet, Skype та інше), форуми, чати тощо. Рекомендовано використання закладом освіти єдиної LMS (Learning Management System) і єдиного інструменту комунікацій, закріпленого нормативними документами закладу. Так, семестровий контроль знань студентів може здійснюватися у дистанційній формі засобами LMS або інших інструментів синхронної чи асинхронної комунікації,

зокрема систем проведення відеоконференцій.

Цікавим в цьому аспекті є закріплений в Листі підхід, за яким екзаменатор вправі скоротити обсяг матеріалу дисципліни, що вивчається і виноситься на підсумковий контроль, за рахунок менш важливих, на думку викладача, питань програми навчальної дисципліни. Мало того, у разі, якщо заходи поточного контролю дозволяють однозначно визначити рівень набуття передбачених програмою навчальної дисципліни результатів навчання, допускається виставлення підсумкової оцінки за екзамен (залік) шляхом пропорційного перерахунку семестрових оцінок у підсумкову оцінку [7].

Конкретний спосіб та етапи проведення екзамену визначаються з урахуванням технічних і комунікативних можливостей учасників освітнього процесу. Здобувачі освіти повинні мати надійний інтернет-зв'язок, у випадку усних відповідей – телефон або комп'ютер з мікрофоном, можливість встановити на комп'ютер необхідне програмне забезпечення, тощо.

Екзаменаційне завдання може складатись із:

- випадковим чином згенерованого засобами LMS або іншого ресурсу набору практичних ситуацій (стереотипних, діагностичних та евристичних завдань), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці й дозволяють діагностувати рівень теоретичної та практичної підготовки здобувача освіти й рівень його компетентності з навчальної дисципліни;

- тестових запитань з активованою опцією автоматичного вибору випадкових тестових запитань із бази тестів для кожного здобувача освіти, а також перемішуванням запропонованих варіантів відповіді (такі опції наявні у більшості LMS, спеціалізованих сервісів з онлайн-тестування: Moodle, Classmarker та інші);

- творчих завдань та експериментальних ситуацій, розв'язання яких потребує від здобувача освіти комплексних знань із дисципліни;

- інших завдань, які можуть продемонструвати рівень отриманих результатів навчання, на перевірку яких спрямований екзамен [7].

У разі виникнення під час складання екзамену обставин непереборної сили здобувач освіти повинен негайно повідомити екзаменатора або іншу відповідальну особу про ці обставини за допомогою визначеного каналу зв'язку (телефон, месенджер тощо) з обов'язковою фото- або відеофіксацією стану виконання завдань та об'єктивних факторів, що перешкоджають його завершенню. За цих обставин можливість та час перескладання екзамену визначається екзаменатором та деканатом в індивідуальному порядку.

Здобувачі освіти, які допущені до складання екзамену, але з об'єктивних причин не можуть взяти в ньому участь із використанням визначених закладом освіти технічних засобів, мають надати деканату й екзаменаторові підтверджуючі матеріали до початку екзамену. У такому випадку екзаменаційною комісією має бути обраний альтернативний варіант складання екзамену, який би забезпечував ідентифікацію особи здобувача освіти, дотримання академічної доброчесності й можливість перевірки результатів навчання здобувача освіти. Одним із таких варіантів може бути написання здобувачем освіти екзаменаційного завдання від руки, його фотографування (сканування) і надсилання екзаменаторові (екзаменаційній комісії) засобами електронного зв'язку.

Отже, як вбачається, Міністерством освіти і науки України розроблено досить детальні рекомендації щодо організації та проведення підсумкового контролю знань студентів в умовах дистанційного навчання. Водночас хотілося б окремо зупинитись на тестуванні як на поширеній нині формі проведення підсумкового контролю знань студентів, що набула значної популярності саме в період запровадження дистанційного навчання, та проаналізувати його основні переваги й недоліки.

Безперечною перевагою тестування є його об'єктивність. Тестування забезпечує найбільш справедливий підхід до оцінювання студентів, коли всі вони ставляться в рівні умови та повністю виключається суб'єктивізм при їх оцінюванні. Контроль знань за допомогою тестування може бути проведений у найбільш короткі строки, незначний час витрачається й на перевірку тестів завдяки наявності клю-

чів. Також до переваг тестування слід віднести так звану об'ємність – тестовими завданнями можна охопити більш значну частину матеріалу, ніж при письмовому чи усному контролі. Тести також фіксують допущені студентами помилки й дозволяють студенту навіть самостійно виявити прогалини в наявних в нього знаннях. Тому тести ефективно використовувати також як форму самоконтролю.

Що стосується недоліків тестової форми підсумкового контролю знань студентів-правників, доцільно виокремити найпоширеніші з них:

1) неможливість проявити творчі здібності, нестандартний підхід до розв'язання проблем;

2) неможливість самостійно й грамотно формулювати свої думки, відстоювати власну позицію;

3) притаманність елементу випадковості.

Слід враховувати, що тести можуть бути різних видів і при проведенні тестування бажано забезпечувати комбінацію тестових завдань. Так, виділяють тести закритої форми (коли дається перелік варіантів відповідей), та тести відкритої форми (які припускають самостійну відповідь на поставлене запитання). Слід вказати, що при закритих формах тестових завдань необхідним є наведення відповідей у кількості, достатній для виключення випадковості вибору. Серед закритих форм тестування розрізняють тест-альтернативу та тест-відповідність. Тест-альтернатива вимагає вибору однієї з двох запропонованих відповідей. Застосовують його під час контролю таких показників засвоєння, як уміння визначати використання фактів, законів, підводити під поняття, встановлювати причину якогось явища. Недолік цього виду тесту полягає в тому, що він не дає змоги вільно формулювати відповідь. Натомість його перевагою є те, що він допомагає швидше орієнтуватися в матеріалі, знаходити спільне та відмінне у явищах, легше класифікувати конкретні явища за певними видами. Тест-відповідність, як правило, складається з двох частин, між якими слід встановити відповідність. Застосовують його для виявлення таких результатів засвоєння, як уміння визначати використання

речовин, апаратів, процесів, встановлювати зв'язок між абстрактним і конкретним поняттями, класифікувати їх тощо. Перевага тестів-відповідностей полягає в компактній формі завдання, завдяки якій протягом короткого часу вдається перевірити засвоєння великого обсягу навчального матеріалу. Недоліком є обмеженість безпосередньої мети контролю і ускладнення при доборі матеріалу [8].

Підсумовуючи слід наголосити, що в сучасних умовах пандемії особливості контролю за підготовкою студентів зумовили об'єктивну потребу запровадження у закладах освіти повністю дистанційного

або змішаного навчання, коли звичні аудиторні заняття під керівництвом викладача перенеслися у віртуальну площину сучасних інформаційних технологій. Відповідно й виконання студентами домашньої роботи як і її подальша перевірка викладачем також набули відповідної специфіки. Вимушений перехід на дистанційне навчання сприяв активізації використання нових інформаційних технологій, переосмисленню ролі викладача та дозволяє з впевненістю говорити, що навіть після завершення пандемії COVID-19 елементи дистанційної освіти будуть активно використовуватися в освітньому процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прибилова В.М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти* : збірник науково-методичних праць. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2013. Вип. № 4. С. 28.
2. Корда М.М., Шульгай А.Г., Машталір А.І., Чорномидз А.В. Дистанційне навчання – вимушений захід чи вимога часу (на прикладі Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України)? *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення* : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams, м. Тернопіль, 20–21 травня 2021 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І.Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль : ТНМУ, 2021. С. 7.
3. Адамова І.З., Головачук Т.І. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. *Витоки педагогічної майстерності* : збірник наукових праць. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2012. Вип. 10. С. 4.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. С. 101.
5. Вступне слово до Проєкту Тьюнінг – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес. 108 с. URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf (дата звернення: 29.05.2021).
6. Головка Н.І. Методика викладання правознавства : навчальний посібник. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. С. 163, 167–168.
7. Щодо організації поточного, семестрового контролю знань та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій : Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-249 від 14 травня 2020 р. / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-potochnogo-semestrovogo-kontrolyu-ta-atestaciyi-zdobuvachiv-osviti-iz-zastosuvannjam-distancijnih-tehnologij> (дата звернення: 01.06.2021).
8. Некіт К.Г. До питання про методи контролю навчальних досягнень студентів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8144/seminar%2019-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.06.2021).